

ФОРМУЛИРАНЕ НА МОРАЛНИ ЦЕННОСТИ У УЧЕНИЦИТЕ ОТ 7-ми КЛАС

Боянка Димитрова

Първата и основна цел на образованието е да обучава и възпитава граждани, които могат да живеят и да изпълняват ролята си в заобикалящата ги общност към която принадлежат. В обществения смисъл, в условията на информационно общество, образователната система има да изпълнява социална политика, която да преследва социално единство и разбирателство, да култивира способности за демократично участие, а това означава обучение в развитие на комуникативните заложби, информационни умения и способност да се научиш да учиш, знания и умения за голям диапазон от задачи и непредвидими ситуации. В този смисъл идеята за образование през целия живот обединява усилията на всички групи, но и в същото време безкрайно разширява границите на тяхното участие. Затова напоследък в някои изследвания се обръща внимание на т. н. формално образование или образование на формално равнище, което включва системата на задължителното и организирано от държавната власт образование. Според това разбиране формалните структури на образованието са структурите на основното, средното и висшето

образование, които подготвят условията за “непрекъснато”, “повтарящо се”, “постоянно” образование - все синоними на идеята за образование през целия живот.

Една персийска поговорка гласи “Който върви напред в знанието, но изостава в нравствеността, той се придвижва по-скоро назад, отколкото напред”. Несъмнено е нуждата от залагане на определени ценности, които да служат като ориентири - за обществото, за формалните образователни институции, за отделната личност, за знак - къде точно сме по пътя. Училището е единствената институция, подходяща за разпространение на знания, семейството е неин партньор и опора по отношение на изграждането на ценностната система на подрастващите. Какво е взаимоотношението на тези две звена по отношение на моралните ценности, които възпитаваме или бихме искали да възпитаваме у нашите деца?

Според философският речник ценностите са “... специфични социални определения на обектите от заобикалящия свят, които разкриват положителното или отрицателното им значение за човека и обществото... служат като обекти на неговите интереси, а за съзнанието

му изпълняват ролята на всекидневни ориентири в предметната и социалната действителност... към ценностите отнасят също така някои явления от общественото съзнание, които изразяват тези интереси... дават оценка, одобряват ги или ги осъждат..., т. е. са нормативни по своя характер.”

Пак там моралът (думата има латински произход *mores* - нрави) се определя като “... една от формите на обществено съзнание, социална институция, изпълняваща функция на регулиране поведението на хората във всички без изключение области на обществения живот..... имат сравнително устойчив характер ... изпълнението им се санкционира само от формите на духовно въздействие.”

Или, когато говорим за морални ценности ние приемаме, че това са устойчиви, всекидневни ориентири за нашето поведение, които са общоприети - форма на обществено съзнание, и които се явяват нормативни по своя характер.

С оглед установяване на тези устойчиви, нормативни ориентири и степента на формирането им под въздействие на две много важни за подрастващите социални сфери - училището и семейството, сред седмокласниците на училищата във Велико Търново бе проведена анкета, която включва общо 19 въпроса, в т.ч. и въпроси, касаещи моралните ценности, научени в училище и в семейството. Изследването на мненията на учениците по тези въпроси

цели да установи съществуват ли значителни различия в ценностната система, изградена в училище и в семейната среда и съществуват ли значителни различия в мненията на учениците от 7-ми клас в гр. Велико Търново и становището на техните връстници от България.

Анкетата е подготвена от Детския фонд на ООН и е част от изследване по проект “Гласовете на младите” на Детския фонд, осъществена е през периода XII. 2000 - II. 2001. Включени са 1200 деца от страни в Югоизточна Европа (Албания, България, Румъния) - по 400 деца от трите страни, на възраст 9-17 години - в т. ч. 2% от българските деца до 17 години. Анкетната група за гр. Велико Търново е на възраст 13-14 години - 367 ученика и представлява 38,92% от всички ученици на тази възраст във Велико Търново.

Какво показват резултатите от нашите изследвания и доколко те съответстват на общата картина, представена от Детския фонд на ООН?

Водещо място в ценностната система има възпитаването на човешки отношения и уважение, като това включва поддържането на добри отношения с другите, уважение, приятелство, неагресивност и готовност да се обсъждат проблемите, готовност за взаимопомощ. Водещото място на тази ценност обаче е в различна степен изразено - за рамките на цялата страна тя е посочена от 69% от анкетираните

Морални ценности, научени в	..... семейството				..... училище	
	За България		За В.Търново		За В. Търново	
	%	място	%	място	%	място
а) Общоприети ценности	6	6	19	2	22	2
б) Човешки отношения, уважение	69	1	21	1	40	1
в) Добри обноски	11	5	11	5	17	3
г) Характер	12	4	8	7	10	6
д) Дисциплина и самодисциплина	47	3	16	4	12	5
е) Честност	57	2	5	8	15	4
ж) Да не се пристрастявам	5	7	11	5	6	7
з) Други	4	8	10	5	5	8
и) Не знам	1	9	17	3	6	7

деца, докато в рамките на града развиването на уважение и човешки отношения е по-силно изразено в училищната среда. Причините за това могат да бъдат от различно естество - по-голямата динамика и разнообразие на средата, разнопосочни интереси и цели в общуването, приемането на семейната среда като нещо единно, лично, в което уважението и обичта се приемат като даденост. Доказателство за това е и фактът, че от всички анкетирани доверие към своите родители нямат само 6,67% към майката и 18,05% към бащата, докато към учителите процентът на недоверие е 45,55.

На следващо място - и в семейството, и в училище децата от Велико Търново посочват "общо-

приети ценности", което включва най-общо почитане на семейството като такова, на религията, на страната, да си почтен, да си добър и т. н. В част от случаите този отговор замества отговорът "не знам" или "не мога да определя". Основания да се твърди това дава високият процент на отговор "не знам" - на III място със 17% сред отговорите на моралните ценности, научени в семейството. За училищната среда като трета по значимост ценност са посочени добрите обноски - наложени от срещата и взаимодействието на много и различни индивиди, с различно ниво на възпитаност и пренасящи белези на различна социална и мотивационна среда. Децата на България поставят на II и III място честността и дис-

циплината и самодисциплината. Честността като ценност е поставена на VIII място сред ценностите, научени в семейството и на IV място сред ценностите, научени в училище. По-близки позиции има дисциплината и самодисциплината - на IV място в семейната среда и на V място в училище.

Не може да не направи впечатление и различният относителен дял на отговори "не знам" - 1% за България и съответно 17,6% за Велико Търново. Причините вероятно са различни, но като две от тях бихме могли да посочим това, че извадката за Велико Търново обхваща деца с по-малка средна възраст; а и най-вероятно от чисто субективен характер - по-слаба подготвеност и професионализъм на провеждащите анкетата.

В настоящия момент, когато от всички нас се изисква да изградим гражданското общество и да възпитаваме подрастващи с активна позиция, въпросите на възпитанието далеч не са по-маловажни от необходимостта да научим децата на България да се реализират, да мислят и да действат прагматично и целенасочено. За съжаление обществената среда не винаги им представя добри примери за това и както става в приказките от тях най-първо чуваме това, което не сме искали да видим и чуем. Затова е необходимо да се вслушваме в гласовете на младите, да разговаряме с тях и да работим заедно с тях за бъдещото гражданско общество - не само защото така ще изпълним нашата социална поръчка, а и защото това е нашият дълг.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гласовете на младите, 2001. - Проучване на мнението на децата и младежите, UNICEF, Български национален комитет за УНИЦЕФ
2. Философски речник - под редакцията на проф. М. Бъчваров, ст.н.с. М. Драганов, ст.н.с. С. Стоев. С., 1978 г.

CREATION OF MORAL VALUES IN THE STUDENTS OF 7TH GRADE

BOYANKA DIMITROVA

Summary

The interest in this problem is caused by an UNICEF's research. "The heardness" is a condition for achieving democratic participation. We are also interested if the opinion of the youths from Veliko Tynovo coincide with the opinion of those from the other towns in Bulgaria.